

Mennesket og dyrene

I 4. klasse sker der et vældigt ryk i børnenes udvikling. Et år tidligere – i 9-års-alderen – oplevede de "uddrivelsen af paradiset", og måtte lære, hvordan det føles at distancere sig fra verden og opleve sig selv som et menneske, der ikke blot "er" i verden, men også kan betragte verden. Efter at have lært den nye situation lidt at kende i 3. klasse, er barnet i 4. klasse nu virkelig klar til at modnes og udvikle sin nye selvstændighed. Og det er ikke blot en intellektuel modning, barnets vilje træder nu frem på en ny og personlig måde.

En af Rudolf Steiner-skolens opgaver er at hjælpe med at føre barnet ind i den verden og den virkelighed, som det nu skal lære at kende og mestre. Selv om der opstår en ny vågenhed i 10-års-alderen, forbinder barnet sig stadig stærkt med tingene. En stor inspiration i omgangen med børn er jo netop deres formidable evne til indlevelse og identifikation med det liv, der skildres.

I 4. klasse optræder nye fag på skemaet: nordisk mytologi, omegnsgeografi og biologi/zooologi.

Det er ikke paratviden, der sigtes efter i disse fag, men snarere en slags orientering, som jeg vil forsøge at skildre i det efterfølgende.

Når barnet lærer at gå sker det ved en orientering i rummet. Den rene handling (de første skridt) bliver til oplevelse, bliver til følelse af hvad det vil sige at være menneske i rummet, forstået som deres eget subjektivt tilgængelige rum. Processen med at øve sig i at orientere sig i rummet er et arbejde der fortsættes i skolen gennem blandt andet formtegning, (der fra 6. klasse bliver til geometri), eurytmi og gymnastik. I 4. klasses første geografiundervisning, skal eleverne forholde sig – og tegne – eksempelvis klasseværelset, deres eget værelse, skolens område eller lignende. Senere i undervisningen udvides "rummet" til Kvistgård, Nordsjælland, Sjælland og til sidst berøres hele Danmarks geografi kortfattet. Geografi kan således betragtes som orientering i rummet.

Historie er at forholde sig til tidens dimension og der igennem blive kendt med vilkårene for vor menneskelige tilværelse. Hos alle folk og i alle kulturer kan vi følge hvordan mennesket træder ud af tidløsheden og ind i historien – som jo også barnet gør det. Hos det nordiske

folk går vejen fra den nordiske mytologi over den førhistoriske tid med Danmarks første sagnkonger (Kong Dan, Kong Skjold) og helte som Vølund Smed, Sigurd Fafnersbane, Ragnar Lodbrog med flere og ind i den historiske tid. I 4. klasse er det vikingetiden eleverne vil stifte bekendtskab med. Historie kan betragtes som orientering i tidens dimension.

Abstrakte idealer har kun lidt betydning i verden. Men børn har en udpræget sans for de idealer, som ligger i en form, noget rent ydre, i et billede. Børn oplever at dyr – og planter – er fuldkomne, at de fuldt og helt er, hvad de skal være. I 3. klasse oplevede de også, at hele den skabte verden taler om fuldkommenhed.

Men hvordan kan vi lede barnet frem til hvad det vil sige at være menneske?

Vi kan ikke docere et sådant menneskebillede, men vi kan fremstille et modbillede, hvor barnet konfronteres med alt det, der ikke er mennesket gennem en præsentation af dyrenes mangfoldighed.

Og alle dyr besidder noget som barnet kan identificere sig med, tage afstand fra for derefter at vende tilbage til sig selv.

Biologi kan betragtes som orientering i naturens idealitet.

I Rudolf Steiner-pædagogikken kommer den første indføring i biologi som en "menneske- og dyrekundskabsperiode" omkring 10-års-alderen.

Udgangspunktet er en beskrivelse af menneskeformen, helt enkelt og primitivt:

Det runde hoved med sanseorganer, der samler indtryk fra omverdenen.

De stråleformede lemmer, som er aktive, dynamiske og bevægelige. Benene bærer kroppen i oprejst stilling og er på den måde med til at frigøre kroppen. Armene skal ikke bære kroppen, men er frigjorte til at arbejde med, de er frie.

Kroppen er lukket bagtil ved ryggen og åben fortil under ribbenene. I kroppen er blandt andet lungerne og hjertet, som har en kontinuerlig rytmisk aktivitet, uafhængig af bevidst styring fra os selv.

I perioden beskrives rigtig mange dyr, men nogle af dyrene ofrer man særlig opmærksomhed på. Eleverne både skriver og tegner i arbejdsheftet.

Hos for eksempel blæksprutten er det samsende i hovedet stærkt fremhævet. Uden ben

og med "arme" som udstrakte, følede læber undersøger den omgivelserne. De lange "følearme" er næsten både øjne, ører, næse, mund og føleorganer på samme tid. "Et svømmende hoved".

Musen er næsten kun krop. Musens ben sidder langt inde i kroppen og hovedet stikker kun netop ud fra kroppen. Som andre små pattedyr bruger den megen tid på at finde mad og spise for at holde kroppen varm.

Andre dyr har andre fysiske fortrin/kropslige tyngdepunkter eller forskydninger:

Koen med det omfangsrige fordøjelsessystem, der roligt, fredsommeligt og drømmende tygger drøv er "en gående mave".

Løven med de stærke ben til at springe, snige sig af sted og løbe langt har et kraftigt udviklet brystsystem (hjerter og lunger).

Da jeg arbejdede med perioden i min klasse, afsluttede vi med at komme med betragtninger om ligheder og forskelle mellem dyr og menneske. Børnenes iagttagelser var ganske enkle og bærer ikke præg af fakta fra en overstået biologiperiode, men måske har arbejdet med mennesket og dyrene gjort dem bevidste om forhold de allerede havde iagttaget tidligere. En af pædagogikkens opgaver er jo at skabe betingelser for en bevidstgørelse af den bundne eller gemte viden, der er i ethvert barn. Barnet skal gå vejen fra at "at vide" til at "vide, at det ved", fra et kende til at erkende. Piet Hein beskriver måske samme oplevelse når han siger: Pludselig opdager man, at man længe har vidst, at ens snøreband er gået op.

Følgende tekst er sammenfattet af mig ud fra elevernes iagttagelser:

Der er både ligheder og forskelle mellem dyr og menneske.

Både dyr og mennesker lever: trækker vejret, spiser og drikker, bevæger sig og har brug for søvn.

Både dyr og mennesker sanser omverdenen: kan se, høre, lugte, smage, føle temperaturer og genstande.

Dyrene kan også som mennesker føle frygt, glæde, træthed, stolthed, sult, vrede og lignende.

Der er mange forskelle:

Dyrene har fire ben, mens mennesket går oprejst på to ben og har armene frie fra jorden.

Dyr har i modsætning til mennesket en hale.

Dyr har pels, skind, skæl eller fjer, mennesket har en tynd hud som oftest skal beskyttes af tøj.

Dyrene æder ved at sætte hovedet ned til føden, mennesket spiser ved at føre maden op til munden.

Dyr kan ikke le og græde, men viser bl.a. deres følelser gennem lyde. Mennesker udtrykker deres tanker og følelser gennem tale, men nogle gange også gennem musik eller billeder.

Dyr kan på særlige områder være fantastisk dygtige og have veludviklede arbejdsredskaber indbygget i kroppen, mennesket kan derimod udtænke, fremstille og bruge redskaber.

Mange dyr har hurtigt efter fødslen færdigheder og evner og lærer hurtigt at klare sig selv, mennesket udvikler sig langsomt og er lang tid om at blive voksen.

Dyr har et kraftigt instinkt, der fortæller, hvad det skal gøre i forskellige situationer, mennesket ved ikke altid hvad der er rigtigt eller forkert og må derfor vurdere og som noget typisk menneskeligt: lære at vælge og lære at tage en beslutning

Biologiundervisningen fortsætter i 8. klasse med bl.a. en beskrivelse af skelettets form og funktion med hovedvægt på det der kan belyses ud fra fysik og mekanik (eksempelvis beskrives vægtstangprincippet i lemmernes bevægelser og /eller ryghvirvlens groft udformede lændehvirvler sammenlignes med de mere graciose halshvirvler ud fra et formprincip), i 9. klasse behandles blandt andet menneskets forplantning og fosterudvikling samt betragtning af økologiske sammenhænge for at få forståelse for sammenhængen i naturen, til tider kombineret med en landbrugstur. I 10. klasse gennemgås menneskets fysiologi: organsystemer, stofskiftet, nerve-sanse-systemet, kredsløb, lungefunktion.....men også

alkoholmisbrug, ernæring, vaccination mm. Sammenfattende skulle 10. klasses biologiundervisning gerne give en forståelse af de menneskelige kropsfunktioners sammenhæng med de sjælelige aktiviteter.

Cellelære i 11. klasse rejser spørgsmålet om, hvad liv er og hvordan arv, miljø og individualitet forholder sig til hinanden, netop på et tidspunkt hvor det unge menneske typisk står i slags identitetskrise. Evolutionstanken står centralt i 12. klasse, hvor der ikke skal dannes en bestemt holdning til spørgsmålet, men undervisningen skal forsøge at skabe grundlag for en fremtidig stillingtagen.

Som det gerne skulle fremstå af ovenstående, har biologiundervisningen til hensigt at hjælpe eleverne frem til en bedre forståelse af, hvad mennesket er – et helt grundlæggende livsspørgsmål er jo. hvad det egentlig vil sige at være menneske – og gennem undervisningen give en vis støtte i elevernes udvikling.

Agnete Fredslund, marts 2008

2008.03.06_Menneskedyrekundskab_Agnete.doc